

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Vadehavet

Natura 2000-område nr. 89
Delplan for:
Fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Vadehavet.
Natura 2000-område nr. 89
Delplan for:
Fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram,
Natura 2000-planer

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Ribe
Sorsigvej 35
6760 Ribe
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog: Dansk

År: 2011

ISBN nr.

978-87-92617-76-7

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Mandø set fra vest, oktober 2009.

Fotograf: John Frikke

Resume:

Natura 2000-plan for Vadehavet (nr. 89), delområde F52 Mandø. Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse.

Natura 2000-plan

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	11
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	11
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	11
Målsætning	13
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	14
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	15
<i>Modstridende interesser</i>	16
Indsatsprogram	17
<i>Generelle retningslinjer</i>	18
<i>Konkrete retningslinjer</i>	18
<i>Forslag til mulige virkemidler</i>	20
Sammenhæng og synergi med vandplan	20
Strategisk miljøvurdering	21
Bilag 1 Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	
Bilag 2 Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	
Bilag 3 Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	
Bilag 4 Miljørapport for Natura 2000-planen	

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling til forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for området's handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for Hovedvandopland Vadehavet, og bliver ligesom disse revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-område N89 Vadehavet har et areal på 151.158 ha og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområderne nr. H78, H86, H90 og H239 og Fuglebeskyttelsesområderne nr. F49, F51, F52, F53, F55, F57, F60, F65 og F67. Staten ejer godt 10 % af landområdet.

Natura 2000-plan

Natura 2000-området omfatter ud over selve Vadehavet således også de inddigede marskområder fra Tjæreborg i nord til grænsen i syd, de nederste dele af de større å-systemer med udløb i Vadehavet (Varde Å, Sneum Å, Kongeå og Ribe Å) samt de udpegede habitatområder ved Brede Å, Vidå og Alslev Ådal.

Natura 2000-området ligger i Tønder, Esbjerg, Fanø og Varde Kommuner og indenfor vandplanområderne Hovedopland Vadehavet og Det Internationale Vanddistrikt Kruså/Vidå.

Det skal bemærkes, at fuglebeskyttelsesområderne F49, F52, F53, F55 og F65 er beliggende i H78, og at F60 er delvist beliggende i H78, og at der for disse fuglebeskyttelsesområder er udarbejdet særskilte Natura 2000-planer. Det samme gælder for habitatområde H239 Alslev Ådal og fuglebeskyttelsesområderne F51 og F67, som er beliggende uden for H78.

I bilag 1 findes et oversigtskort over habitatområde H78 og fuglebeskyttelsesområderne nr. F49, F51, F52, F53, F55, F57, F60, F65 og F67, samt habitatområderne H86, H90 og H239.

Strandengene på det nordlige Mandø er meget vigtige yngleområder for en række fuglearter på udpegningsgrundlaget. Foto: John Frikke.

Beskrivelse af delområdet F52 Mandø

Nærværende delplan omfatter EF-fuglebeskyttelsesområde nr. 52 Mandø. Arealmæssigt udgør dette delområde 854 ha, hvoraf langt hovedparten er privatejet. En del (ca. 125 ha) af Mandø Kog ejes af hhv. NaturErhvervstyrelsen og Naturstyrelsen.

Natura 2000-plan

I bilag 1 findes et kort over fuglebeskyttelsesområde F52.

Delområdet er beliggende i Esbjerg Kommune og indenfor vandplanområdet Hovedvandopland Vadehavet.

På Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for F52 Mandø.

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 52 Mandø		
Ynglefugle:	Rørhøg Klyde Brushane Sandterne	Fjordterne Havterne Mosehornugle
Trækfugle:	Mørkbuget knortegås	

Figur 2. Fuglearter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området.

Delområdet består af en delvist inddiget vadehavssø med store græsarealer, opdyrkede marskarealer og et mindre klitlandskab mod sydvest. Uden for havdigerne findes et forland med strandenge, der er omgivet af Vadehavets tidevandflader. Det samlede areal er på 854 ha.

Mandø er udpeget på baggrund af forekomster af sjældne og fåtallige ynglefugle som klyde, brushane, sandterne og mosehornugle samt store forekomster af mørkbuget knortegås som trækfugl.

Som ynglelokalitet er delområdet ligeledes kendetegnet ved at huse endog meget store bestande af mere almindelige kyst- og engfugle, og på øen findes vigtige forekomster af arter som strandskade, stor kobbersneppe, rødben, havterne og fjordterne.

Forår og efterår er Mandø raste- og fourageringsområde for meget store forekomster af trækfugle af en lang række arter – især gæs, svømmeænder og vadefugle.

For fuglene på udpegningsgrundlaget gælder, at rørhøgen på nationalt plan har gunstig bevaringsstatus og at bestanden er stabil eller i fremgang. Klyde er i kraftig tilbagegang, og brushane, sandterne og mosehornugle har i længere tid hørt til blandt de mest truede ynglefugle i Danmark. Havterne og fjordterne er tilsyneladende ligeledes i tilbagegang på landsplan, og har begge en vurderet ugunstig bevaringsstatus.

Trækfuglen mørkbuget knortegås har nationalt set i de senere år udvist stabile bestandsmæssige forhold.

I basisanalyserne for Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet findes der en mere detaljeret gennemgang af områderne. Se Naturstyrelsens hjemmeside www.naturstyrelsen.dk.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion og fragmentering af egnede levesteder som fugtige, vedvarende enge og vådområder er en trussel for de små tilbageværende bestande af engfugle. Reduktion og fragmentering af egnede levesteder er især en trussel for ynglefugle som brushane og mosehornugle.

Næringsstofbelastning: Gødskning af de inddigede marskarealer og luftbåret kvælstof medfører, at næringsstoffølsomme plantearter har fået bedre vilkår end de mere naturlige, langsomtvoksende plantearter, som oprindeligt har været karakteristiske for levestederne for flere arter på udpegningsgrundlaget. Brushanen er særlig følsom overfor sådanne ændringer.

Pesticider og miljøfarlige stoffer: Brug af plantebeskyttelsesmidler kan ændre de oprindelige plantesamfund og levesteder i lavbundsområderne. Brushanen er særlig følsom overfor sprøjtning og gødskning af levesteder.

Tilgroning med træer, buske og høje urter er en trussel for ekstensivt udnyttede enge og vådområder. Især er opvækst af buske og træer i skelgrøfter og langs fydgrave en trussel for mange af engfuglene på udpegningsgrundlaget, idet der herved opstår ynglesteder for prædatorer som tårnfalk, krage, husskade og ræv.

Tilgroning af enge, rørsumpe og strandenge forringer yngleforholdene for bl.a. klyde og brushane.

Natura 2000-plan

Uhensigtsmæssig hydrologi som følge af afvanding udgør en trussel mod de fugtige, vedvarende græsarealer og de øvrige våde naturtyper og dermed de fuglearter, som er afhængige af disse, bl.a. rørhøg, brushane og mosehornugle.

Uhensigtsmæssig drift: En intensiv drift på vedvarende græsarealer og omdriftsarealer i beskyttelsesområdet er en trussel mod arealernes funktion som levested for engfugle, brushane, mosehornugle og mørkbuget knortegås.

Overgræsning eller for lidt eller manglende græsning med husdyr er en trussel mod naturindholdet i lysåbne naturtyper som enge og sumpe. Reduktioner af græsningsarealet i beskyttelsesområdet engenes funktion som levested for ynglefugle (brushane og mosehornugle) og trækfugle (mørkbuget knortegås).

Invasive arter: Mink og mårhund er mange steder en begrænsende faktor for de kolonirugende og jordrugende arter.

Forstyrrelser: Færdsel og rekreative aktiviteter kan være en trussel mod rastende og ynglende fugle. Det er især arter som klyde, sandterne, fjordterne, havterne og mosehornugle der kan være pressede af de rekreative aktiviteter i forårs- og sommermånederne.

Menneskelige aktiviteter i og ved de vigtige yngleområder på Mandø kan være problematisk i forhold til flere arter på udpegningsgrundlaget. Foto: John Frikke.

Prædation: Ræv udgør sammen med visse fuglearter en trussel for ynglefugle i området som klyde, brushane, sandterne, splitterne, havterne, fjordterne og mosehornugle.

Igangværende pleje og genopretning

I tidens løb er flere naturforvaltningsprojekter gennemført i Vadehavsområdet, men på Mandø er det - trods øens store betydning for fuglelivet i hele regionen - sparsomt med tiltag. Dog administrerer NaturErhvervstyrelsen dets arealer på såvel diger, forland og i det nordvestlige kogsområde på en sådan måde, at driften i vid udstrækning tilpasses ynglefuglenes behov for uforstyrrede yngleområder.

Naturstyrelsen har iværksat et engfugleprojekt der omfatter ca. 50 ha. Projektet har til formål at sikre og forbedre yngleområder i de inddigede marskområder i den nordlige del af øen.

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 3).

Gunstig bevaringsstatus for fuglearterne skal opnås nationalt. Der findes i EU ingen faste retningslinjer for vurdering heraf. Den første Natura 2000-plan laves derfor på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtypers og arters udvikling.

Prognosen for arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 3. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for fuglearterne:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Ynglefuglen rørhøg, som forekommer med stabil eller stigende bestand i området.*
- *Trækfuglen mørkbuget knortegås, som raster i stabile eller stigende bestande i Vadehavsområdet.*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Ynglende klyde på grund af tilgroning, forstyrrelser og prædation.*
- *Ynglende brushane på grund af tilgroning, opdyrking/omlægning, arealreduktion/fragmentering og uhensigtsmæssig hydrologi.*
- *Ynglefuglen sandterne på grund af mangel på egnede fouragerings- og rasteområder, forstyrrelser og prædation.*
- *Ynglefuglene havterne og fjordterne på grund af tilgroning, forstyrrelser og prædation.*
- *Ynglende mosehornugle på grund af tilgroning og prædation.*

Natura 2000-plan

Prognosen er ukendt for:

- *Der er ingen arter i dette fuglebeskyttelsesområde med ukendt bevaringsprognose.*

Prognosen for ynglende rørhøg er vurderet gunstig. Foto: John Frikke.

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau.

En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster

- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden. Da der endnu ikke er udviklet et tilstandsvurderingssystem til brug for vurdering af areal og tilstand af levestederne for fuglearterne, er fastsættelse af målsætningen for de enkelte fuglearter på udpegningsgrundlaget sket på baggrund af en vurdering af, om størrelsen og kvaliteten af levestedet kan rumme bestanden, og ikke på om bestanden rent faktisk er til stede. De i planen angivne bestandsstørrelser er fastsat på baggrund af den officielle danske indmelding til EU.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

I området er der fokus på egnede levesteder for fuglearter på udpegningsgrundlaget.

Marsken er en naturlig del af det havskabte vadehavslandskab, men er samtidig den del af beskyttelsesområdet, som allermest kræver målsætninger om en genopretning af et højt naturindhold i det kulturbetingede landskab, som marsken er. Gennem en sådan forbedret status skal grundlaget for forekomsterne af fuglearterne på udpegningsgrundlaget forbedres.

Det overordnede mål for delområdet er:

- *At sikre god-høj artstilstand for områdets udpegningsarter.*
- *At sikre områdets økologiske integritet i form af tilpas uforstyrrede levesteder med naturlig hydrologi, hensigtsmæssig drift, lav næringsstofftilførsel og gode spredningsmuligheder.*
- *At levestederne for arterne er tilstrækkeligt store og rummer gode og uforstyrrede fourageringsmuligheder og uforstyrrede yngleområder med god struktur.*
- *En høj prioritering af ynglefuglearter, der er truede på nationalt biogeografisk niveau: Brushane, sandterne og mosehornugle.*

Natura 2000-plan

- *En høj prioritering og styrket beskyttelse af ynglefuglearter, som er fåtallige og kun forekommer i 1 – 3 beskyttelsesområder i Danmark: Sandterne.*
- *En høj prioritering af ansvarsarten mørkbuget knortegås (trækfugl).*

En del af den overordnede målsætning for området er at prioritere de fuglearter, der er truede på nationalt biogeografisk niveau, som f.eks. brushane. Foto: John Frikke.

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for fuglearterne i Natura 2000-område nr. 89 Vadehavet, delområde F52 Mandø:

- *For arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for områdets udpegede arter stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for nedennævnte bestandstal eller – for arter uden bestandsmål – grundlag for tilstrækkelige, egnede yngle- og fourageringsområder.*
- *Tilstanden og det samlede areal af levestederne for følgende ynglefugl med vurderet gunstig bevaringsprognose skal være stabil, så der er grundlag for en bestand på mindst 3 par rørhøg.*

- *Tilstanden og det samlede areal af levestederne for følgende ynglefugle med vurderet ugunstig bevaringsprognose skal være i fremgang, så der er grundlag for bestande på mindst 300 par klyde, 12 par brushane, 190 par havterne, 140 par fjordterne, 6 par sandterne og 3 par mosehornugle.*
- *Tilstanden og det samlede areal af levestederne for følgende trækfugl med vurderet gunstig bevaringsprognose skal være stabil eller i fremgang, således at der er grundlag for en rastende/fouragerende bestand på mindst 17.000 mørkbuget knortegås.*

Målsætningen for området er bl.a. at der sikres levesteder, så der er grundlag for en bestand af havterne på 190 par. Foto: Naturgrafik/Niels Lisborg.

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype eller art kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art på udpegningsgrundlaget, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Flere naturtyper i Vadehavsområdet er traditionelt set blevet udnyttet på forskellig vis, og naturindholdet på f.eks. en strandeng og i en eng afhænger i høj grad af omfanget af den landbrugsmæssige drift og/eller plejeindsats. Heri kan der ligge et element af modsatrettede

naturinteresser, idet udpegningsgrundlagene for beskyttelsesområderne ved Vadehavet både omfatter fuglearter, som yngler og fouragerer i relativ høj strandengs- og engvegetation (f.eks. rørhøg) og arter, som er tilknyttet lavere vegetation (f.eks. brushane og andre ynglende vadefugle og fødesøgende gæs). Afgræsning af disse lysåbne naturtyper kan således påvirke nogle arter fra udpegningsgrundlaget negativt og andre positivt.

Overvågningen af f.eks. brushane viser, at deres yngleområder er for tørre. Hvis arealerne gøres vådere hele sommer-halvåret, er der til gengæld risiko for, at de fugtige strandenge og enge "underafgræsses" i en sådan grad, at vegetationen efter nogle år bliver for høj og tæt for de nævnte arter. Da mange af ynglefuglene tilknyttet de lysåbne naturtyper i Vadehavsområdet er i tilbagegang eller direkte truede, er det fuglenes foretrukne levesteder, der har den højeste prioritet.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovs-pligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Der sikres velegnede levesteder for følgende arter med vurderet gunstig eller ukendt bevaringsprognose: Ynglende rørhøg og trækfuglen mørkbuget knortegås.*
- 1.2 *Der sikres og forbedres velegnede levesteder med individuel hensyntagen til arternes krav til fouragerings- og yngleområder, hensigtsmæssig hydrologi, drift, pleje samt begrænset prædationstryk for følgende arter med vurderet ugunstig bevaringsprognose: Ynglende klyde, sandterne, havterne, fjordterne og mosehornugle.*
- 1.3 *Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for alle arter på udpegningsgrundlaget. Naturstyrelsen undersøger og vurderer, hvor og i hvilket omfang, der er behov for konkret indsats.*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Forholdene for truede, ynglende kystfugle som klyde, sandterne og fjordterne sikres gennem et antal tilstrækkeligt store ynglesteder med mindsket prædation og forstyrrelsespres.*
- 2.2 *Ynglende klyde - at strandenge, øer og holme i beskyttelsesområdet plejes målrettet og sikres så vidt muligt i yngletiden.*

Ynglende klyde søges bl.a. sikret mod prædation og forstyrrelser i yngletiden. Foto: John Frikke.

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 Strandområder og ferske enge, der udgør væsentlige yngle- og fourageringsområder for arter som klyde, brus-hane, sandterne og mosehornugle sikres.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 Brushanen sikres som ynglefugl gennem tilstedeværelsen af betydelige arealer af ferske lavbundslande med ekstensiv drift og høj forårsvandstand. Desuden bør der i yngleområder ryddes vedplanter, ske sammenbinding af levesteder og om muligt reguleres prædatorer.*
- 4.2 Yngleforholdene for sandterne sikres gennem tilstedeværelsen af egnede ynglelokaliteter på strandenge, øer og holme med målrettet pleje (løftes også af strandeng – se delplan for H78 m.v.), ligesom redesteder og kolonier søges sikret mod forstyrrelse og prædation i yngletiden.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand.

Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

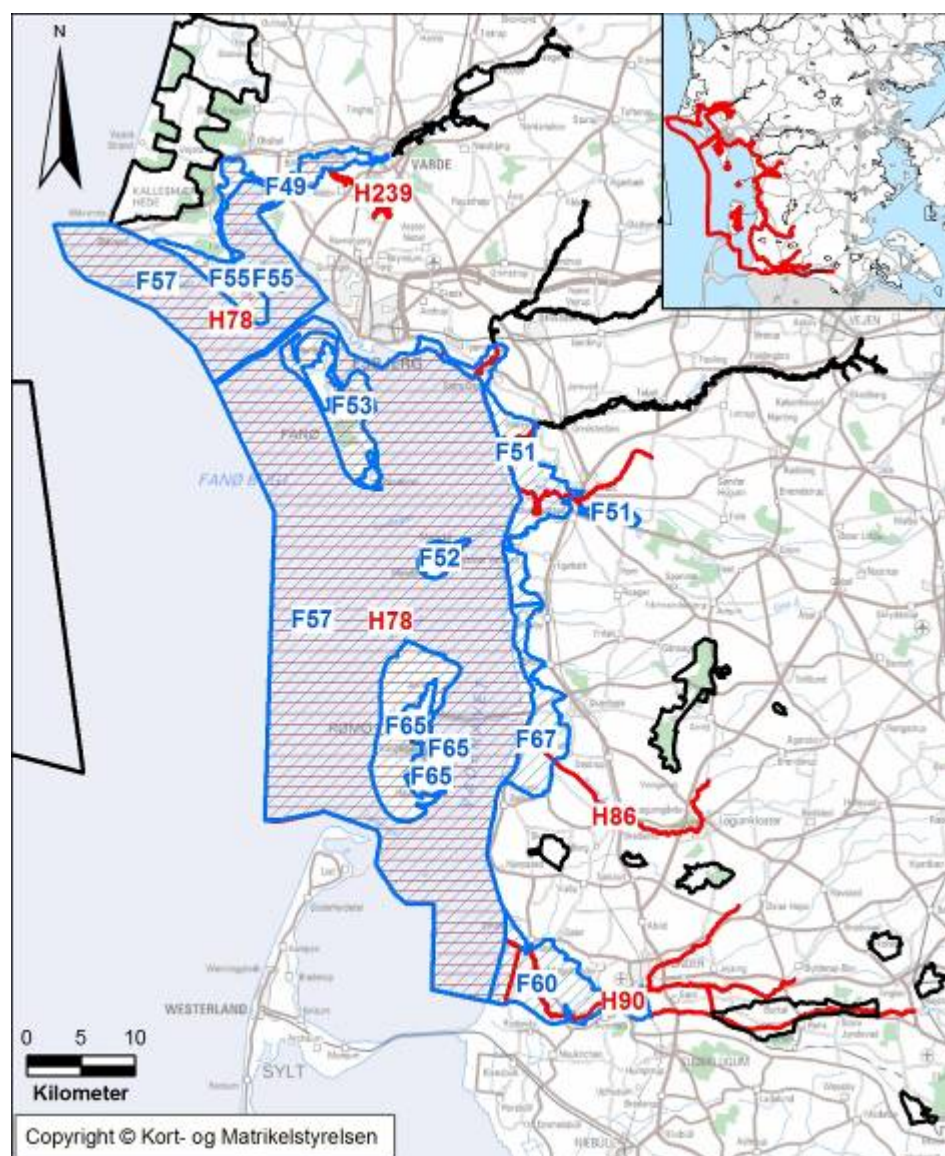
Planlagt indsats efter vandplanen der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt afdækkes i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

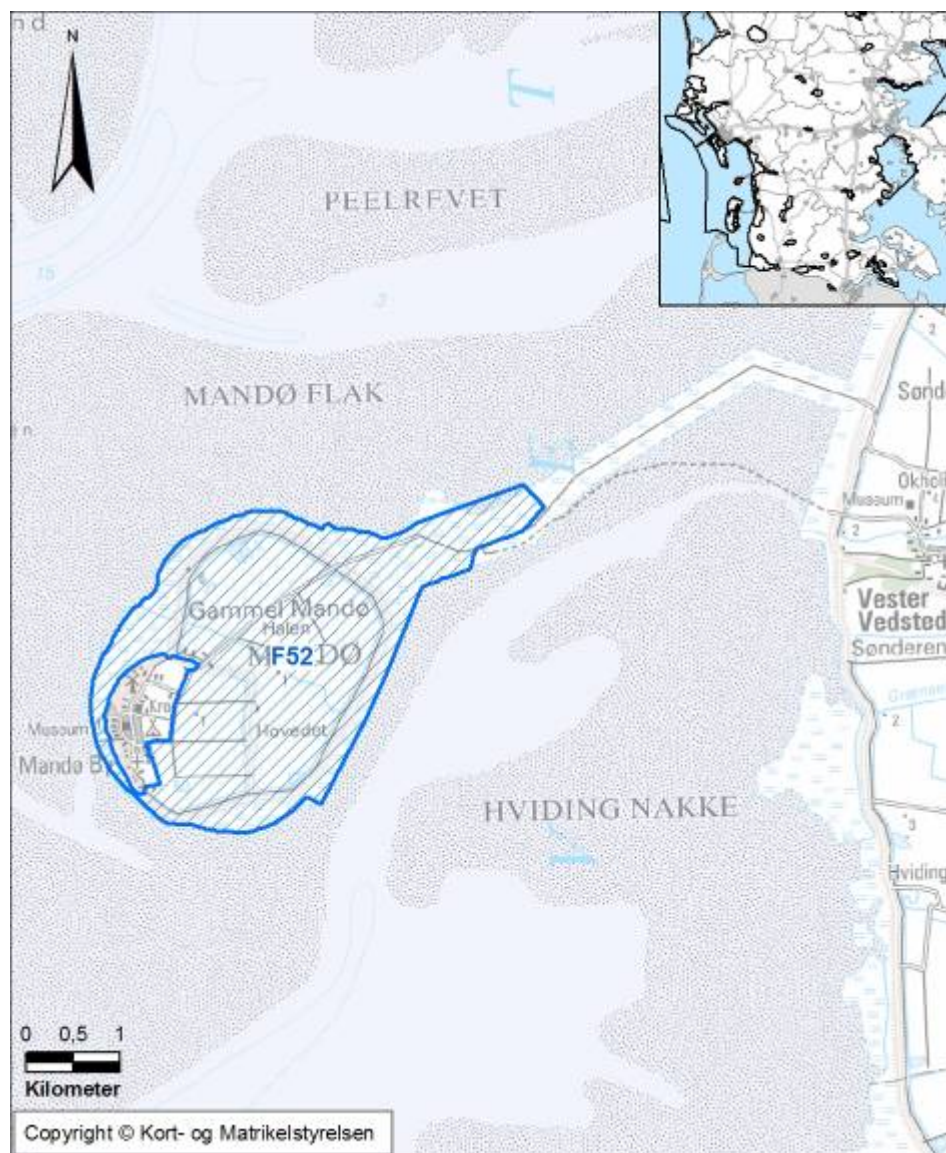
I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. N89 Vadehavet.

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-område N89 Vadehavet's afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområderne H78, H86, H90 og H239 (rød skravering/afgrænsning) og fuglebeskyttelsesområderne F49, F51, F52, F53, F55, F57, F60, F65 og F67 (blå skravering). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning. Denne delplan omhandler EF-fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø.

Natura 2000-plan

Afgrænsning og beliggenhed af EF-fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det på gældende Natura 2000-område.

Se www.naturstyrelsen.dk – under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Bilaget indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund her af blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved

direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinsskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. 89 Vadehavet, Fuglebeskyttelsesområde F52 Mandø

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se www.naturstyrelsen.dk under opslag om plan for dette Natura 2000-område.

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk